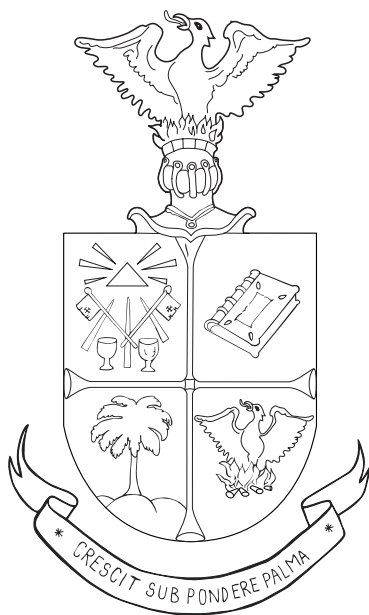

Glossa Iuridica

XIII. évfolyam, 1-2. szám

Budapest, 2026

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter,
Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien,
Stipta István, Szabó Imre, Szabó Zsolt, Szalma József, Szuchy Róbert,
Tamás András, Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila,
Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Köbel Szilvia, Nagy Péter, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Arató Balázs, Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

*Kiadja a Károli Gáspár Református
Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara*

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

AZ ANYA KAPUŐRSZEREPE

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

OROSZ ADRIENN
PhD hallgató (SE DI)

SZTÁRAY KÉZDY ÉVA
intézetvezető egyetemi docens (KRE BTK)

Absztrakt

A szülői szerepek változását, az édesapák egyre nagyobb mértékű gyermekgondozásba való bevonódásának kérdését hosszú ideje övezi társadalomtudományi érdeklődés. Arról azonban kevesebbet tudunk, hogy az édesanyák meggyőződése, viselkedése hogyan befolyásolja az apák családon belüli működését. A kezdeti kutatások az anya kapuőrszerepét az anyák azon hiedelmeiként és viselkedéseiként definiálták, amelyek gátolják az apák nagyobb mértékű családi munkába való bevonódását, korlátozzák az apák lehetőségeit a gyermekgondozás és a házimunka megtapasztalására, valamint a kapcsolódó készségek fejlesztésére. Mindez kulcsfontosságú tényezőként azonosítható a családi munka egyenlőtlen megosztásában. A kezdeti definíciót kibővítve egy későbbi tanulmány az anya kapuőrszerepét egy sor komplex, a szülők közötti viselkedési kölcsönhatásként fogalmazta meg, amelyben az anyák kontrolláló, segítő és korlátozó viselkedésükkel befolyásolják az apák részvételét. Egyes kutatások azonosították a kapuőrszerep mögött meghúzódó pszichológiai tényezőket és annak megállapítására is sor került, hogy az anyák nemi ideológiái, a szülői hajlamok nemi különbségeiről alkotott percepcióik és az apák gyermekgondozási képességeivel kapcsolatos attitűdjeik jelentősen előre jelzik a kapuőri viselkedést. Narratív szakirodalmi áttekintésünk fókuszában az anya kapuőrszerepét vizsgáló releváns kutatási eredmények bemutatása áll. Mindez kiindulópontja lehet apafókuszú empirikus kutatásoknak, továbbá útmutatóként szolgálhat intervenciós programokhoz.

Kulcsszavak: szülői szerepek, gondoskodó apaság, az anya kapuőrszerepe, szakirodalmi áttekintés

MATERNAL GATEKEEPING

Literature Review

Abstract

The changing roles of parents and the increasing involvement of fathers in childcare have long been the subject of interest in the social sciences. However, less is known about how mothers' beliefs and behaviors influence fathers' roles within the family. Early research defined the mother's gatekeeping role as the beliefs and behaviors of mothers that prevent fathers from becoming more involved in family work, limit fathers' opportunities to experience childcare and housework and develop related skills. All of which are key factors in the unequal division of family work. Expanding on the initial definition, a later study described the mother's gatekeeping role as a series of complex behavioral interactions between parents, in which mothers influence fathers' participation through their controlling, supportive, and restrictive behaviors. Some studies have identified the psychological factors behind the gatekeeper role and have found that mothers' gender ideologies, their perceptions of gender differences in parenting aptitudes, and their attitudes toward fathers' childcare abilities are significant predictors of gatekeeping behavior. Our narrative literature review focuses on presenting relevant research findings examining the gatekeeping role of mothers. This can serve as a starting point for father-focused empirical research and as a guide for intervention programs.

Keywords: parental roles, caring fatherhood, maternal gatekeeping, literature review

1. Bevezetés¹

A nemi szerepek és a családon belüli munkamegosztás kérdése a 20. század második felétől kezdve a társadalomtudományi kutatások középpontjába került. A nők tömeges munkavállalása, az apaság normáinak átalakulása és a gondoskodás társadalmi újraszerveződése ellenére a háztartási és gyer-

1 A tanulmány a Kooperatív Doktori program Család a társadalom alprogramjának keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

mekgondozási feladatok elosztása továbbra is erősen nemi alapú.² Számos kutatás rámutatott, hogy az apák bevonódása a családi életbe nem csupán strukturális tényezők – mint a munkaidő, jövedelem vagy intézményi támogatás – függvénye, hanem interakcionális és kulturális folyamatok eredménye is.³ Ezek közül kiemelkedő jelentőségű az anyai kapuőrzés (*maternal gatekeeping*), amely az utóbbi két évtizedben a családszociológia és a nemi szerepkutatás egyik központi fogalmává vált. Az anyai kapuőrzés fogalma elsődlegesen Allen és Hawkins⁴ nevéhez társítható a témával foglalkozó szakirodalomban. A koncepció arra utal, hogy az anyák bizonyos hiedelmeik és normáik révén – akár szándékosan, akár tudattalanul – korlátozzák az apák részvételét a gyermekgondozásban és a háztartási feladatokban. A kapuőrzés nem feltétlenül ellenséges vagy tudatos viselkedés, sokkal inkább az anyai identitás, az önértékelés és a nemi ideológiák interakciójának eredménye.⁵

A jelenség szociológiai szempontból különösen izgalmas, mert átível az egyéni pszichológiai motívumok és a strukturális nemi egyenlőtlenségek szintjei között. Egyrészt az anyák kapuőrző magatartása érthető az identitás és hatalom védelmeként egy történetileg nőiesített gondoskodási szférában, másrészt a folyamat újratermeli a tradicionális nemi munkamegosztás mintázatait, ezzel hozzájárulva a '*gendered care regime*'⁶ fennmaradásához.

Az elmúlt évtizedek családszociológiai és pszichológiai kutatásai egyre nagyobb figyelmet fordítottak a nemi szerepek újratárgyalására, valamint az apai bevonódás és a szülői egyenlőség kérdéseire. A modern családokban a gondozási és háztartási feladatok megosztása egyre inkább a párkapcsolati dinamika és a nemi identitás kifejeződésének terepévé vált.⁷

2 HOCHSCHILD, Arlie – MACHUNG, Anne: Working parents and the revolution at home. *Viking*, 1989/258, 262.

3 TOWNSEND, Nicholas: Cultural contexts of father involvement. In: CABRERA, Natasha J. – TAMIS-LEMONDA, Catherine S. (eds.): *Handbook of father involvement*. New York, Routledge, 2012, 262–290.

4 ALLEN, Sarah M. – HAWKINS, Alan J.: Maternal gatekeeping: Mothers' beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 1999, 61 (1), 199–212.

5 GAUNT, Ruth: Maternal gatekeeping: Antecedents and consequences. *Journal of family issues*, 2008, 29 (3), 373–395.; KULIK, Liat – TSOREF, Hani: The entrance to the maternal garden: Environmental and personal variables that explain maternal gatekeeping. *Journal of Gender Studies*, 2010, 19 (3), 263–277.

6 FRASER, Nancy: After the family wage: Gender equity and the welfare state. *Political theory*, 1994, 22 (4), 591–618.

7 SCHOPPE-SULLIVAN, Sarah J. – ALTENBURGER, Lauren E.: Parental gatekeeping. In: BORNSTEIN, Marc H. (ed.): *Handbook of parenting*. New York, Routledge, 2019, 167–198.

Az anyai kapuőrzés fogalma ebben az összefüggésben jelent meg: olyan anyai attitűdök, hiedelmek és viselkedések leírására, amelyek – tudatosan vagy tudattalanul – korlátozhatják az apák részvételét a családi életben.⁸

Az anyai kapuőrzés koncepciója arra a felismerésre épül, hogy a nemi szerepek újraelosztása nemcsak strukturális tényezők (például munkaidő, jövedelmi arányok) mentén, hanem pszichológiai és interakcionális szinten is történik. A 'kapuőr' metafora azt sugallja, hogy az anya – a családi rendszerben betöltött központi pozíciója révén – meghatározó szerepet játszik abban, hogy az apa milyen mértékben és módon kapcsolódik be a gyermeknevelésbe és a háztartási munkákba.⁹ A jelenség kutatása mára multidiszciplinárisává vált, egyaránt foglalkozik vele a pszichológia, a szociológia és a genderkutatás.

Jelen tanulmány narratív szakirodalmi áttekintés formájában vizsgálja, hogy miként alakult az anyai kapuőrzés koncepciója az elmúlt huszonöt évben, és milyen társadalmi, ideológiai és kulturális tényezők magyarázzák fennmaradását a modern, látszólag egalitárius családi kontextusokban.

2. Módszer

A narratív szakirodalmi áttekintés módszerét használva tanulmányunk célja a témával foglalkozó szakirodalmi adatok és ismeretek áttekintése, szintézise¹⁰ a releváns nemzetközi tanulmányok számbavétele által. A kapcsolódó tudományos publikációkat elektronikus adatbázisokban (*Elicite*, *Google Scholar* és *ResearchGate*) gyűjtöttük a szociológia és pszichológia tudományterületeiről. A keresett kulcsszavak az alábbiak voltak: anyai kapuőrzés, anyai kapuőr, apai bevonódás.

3. Elméleti és fogalmi háttér

3.1. A fogalom kialakulása

Az elmúlt évtizedekben a családszociológiai és fejlődéslélektani kutatások egyre következetesebben bizonyították, hogy a gyermekek optimális fejlőd-

8 ALLEN – HAWKINS i. m. 199–212.

9 PUHLMAN, Daniel J. – PASLEY, Kay: Rethinking maternal gatekeeping. *Journal of family theory & review*, 2013, 5 (3), 176–193.

10 BOOTH, Andrew: Searching for qualitative research for inclusion in systematic reviews: a structured methodological review. *Systematic reviews*, 2016, 5 (1), 74.

déséhez elengedhetetlen mindkét szülő aktív bevonódása.¹¹ A gyermekek és a családok számára tehát előnyös, ha az apák jobban részt vesznek a gyermeknevelésben.¹² A Feinberg¹³ által definiált közös szülőség fogalma arra a folyamatra utal, amelyben a szülők együttműködnek a gyermekek gondozásában és nevelésében, ennek keretében pedig összehangolják döntéseiket, megosztják a felelősséget, és kölcsönösen támogatják egymás szülői szerepét. A közös szülőség nem pusztán a szülői feladatok megosztására utal, hanem egy reciprok, dinamikus kapcsolatot¹⁴ jelent, amelyet meghatároznak a társadalmi nemi szerepek és a családi rendszer sajátos mintázatai.¹⁵ A történeti trendek következtében a nők hagyományosan elsődleges befolyással bírtak az apák gyermeknevelésben való részvételére, tekintettel arra, hogy a családon belüli hatalmi és gondoskodási szerepek nemi alapon szerveződtek.¹⁶ Bár az apák idővel fokozták a gyermeknevelésben való részvételüket,¹⁷ az apák részvétele továbbra is sokkal alacsonyabb, mint az anyaké, különösen, amikor a gyermekek nagyon fiatalok.¹⁸ Az egyik lehetséges magyarázat arra a gyermeknevelési szakadékra, mely szerint a fiatalabb életkorú gyermekek nevelésében jóval alacsonyabb az apai részvétel, az anyai 'kapuőr' szerep lehet. Mindez evolúciós szempont-

-
- 11 BASCOE, Sonnette M. – DAVIES, Patrick T. – STURGE-APPLE, Melissa L. – CUMMINGS, E. Mark: Children's representations of family relationships, peer information processing, and school adjustment. *Developmental psychology*, 2009, 45 (6), 1740.; DOOHAN, Eve-Anne et al.: The link between the marital bond and future triadic family interactions. *Journal of Marriage and Family*, 2009, 71 (4), 892–904.
- 12 LAMB, Michael E. Development? Let Me Count the Ways. *The role of the father in child development*, 2010/1, 1-31.
- 13 FEINBERG, Mark E. – BROWN, Louis D. – KAN, Marni L.: A multi-domain self-report measure of coparenting. *Parenting*, 2012, 12 (1), 1–21.
- 14 JIA, Rongfang – SCHOPPE-SULLIVAN, Sarah J.: Relations between coparenting and father involvement in families with preschool-age children. *Developmental psychology*, 2011, 47 (1), 106.
- 15 MINUCHIN, S. N.: *Families and family therapy*. Cambridge, Harvard University Press, 1974.
- 16 DOHERTY, William J. – KOUNESKI, Edward F. – ERICKSON, Martha F.: Responsible fathering: An overview and conceptual framework. *Journal of Marriage and the Family*, 1998, 60 (2), 277–292.
- 17 PLECK, Joseph H. – MASCIADRELLI, Brian P.: Paternal involvement by US residential fathers. In: LAMB, Michael E. (ed.): *The role of the father in child development*. Hoboken, John Wiley & Sons, 2004, 222–271.
- 18 KOTILA, Letitia E. – SCHOPPE-SULLIVAN, Sarah J. – KAMP DUSH, Claire M.: Time in parenting activities in dual-earner families at the transition to parenthood. *Family relations*, 2013, 62 (5), 795–807.

ból¹⁹ is érdekesnek tűnik, eszerint ugyanis a nőstények több erőfeszítést tesznek a szülői létbe, mint a pázásba, míg a hímek esetében ennek az ellenkezője igaz. Így az anyai 'kapuórzás' az anyák azon viselkedéséből fakadhat, hogy megvédjék az utódokba fektetett jelentős befektetéseiket.

A szülői viselkedés szempontjából különösen fontos a közös szülői kapcsolat egyik aspektusaként ismert szülői kapuórzás, vagyis az egyik szülő által vallott és irányított hiedelmek és viselkedések összessége, amely a másik szülő gyermekkel való kapcsolatát szabályozza. Annak ellenére, hogy a szülői kapuórzást az apák és az anyák egyaránt gyakorolhatják, a szakirodalom szinte teljes egészében az anyai kapuórzásra összpontosított.²⁰

A kapuőr (*gatekeeper*) fogalma Kurt Lewin²¹ amerikai–német pszichológus nevéhez köthető, eredeti megjelenése a táplálkozási szokások megváltoztatására vonatkozó 1947-es munkájában található. Lewin a társadalmi csatornák és döntési folyamatok vizsgálatában mutatja be a 'kapu' (*gate*) és a 'kapuőr' (*gatekeeper*) metaforáját: például a háziasszonyokat tekinti kapuőröknek, mert ők befolyásolják, milyen élelmiszerek 'jutnak át' a családi csatornán (azaz mi kerül az asztalra). Kapuőr alatt tehát azt a személyt vagy csoportot értjük, aki vagy akik szabályozzák és ellenőrzik, esetleg akadályozzák mások hozzáférését bizonyos javakhoz, szolgáltatásokhoz, szerepekhez. Lewin fogalmát számos területen, így pl. a sajtókutatásban is alkalmazták, White²² empirikus esettanulmányban vizsgálta, hogyan választja ki egy telegráf-szerkesztő a beérkező anyagok közül, mi jelenik meg a lapban — ezzel a tanulmánnyal vált a 'gatekeeper' fogalom központivá a média- és sajtókutatásban.

Az anyai kapuórzás fogalmát az 1990-es évek végén az amerikai családpszichológiai irodalom vezette be, válaszul arra a paradoxonra, hogy az apák növekvő bevonódása ellenére a családon belüli munkamegosztás továbbra is aszimmetrikus maradt.²³ A kifejezést DeLuccie²⁴ vezette be, aki először mutatott rá arra, hogy az anya attitűdjei és viselkedése befo-

19 GEARY, David C.: Evolution and proximate expression of human paternal investment. *Psychological bulletin*, 2000, 126 (1), 55.

20 SCHOPPE-SULLIVAN – ALTENBURGER i. m. 167–198.

21 LEWIN, Kurt: Frontiers in group dynamics: II. Channels of group life; social planning and action research. *Human relations*, 1947, 1 (2), 143–153.

22 WHITE, David Manning: The "gate keeper": A case study in the selection of news. *Journalism quarterly*, 1950, 27 (4), 383–390.

23 ALLEN – HAWKINS i. m. 199–212.

24 DELUCCIE, Mary F.: Mothers as gatekeepers: A model of maternal mediators of father involvement. *The Journal of Genetic Psychology*, 1995/156, 115–131.

lyásolják az apa gyermeknevelésben való részvételét. Ezt az elképzelést fejlesztette tovább Allen és Hawkins,²⁵ akik az anyai kapuőri jelenséget olyan korlátozó folyamatként írták le, amely során az anyák bizonyos viselkedéseikkel és hiedelmeikkel gátolhatják, akadályozhatják az apák aktívabb részvételét a családi munkamegosztásban. A szerzőpáros által kidolgozott mérőeszköz az anyák házimunkával, gyermekgondozással és nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdjeit mérte. Az általuk kidolgozott modell három alapvető dimenziót különböztet meg: 1) anyai hitrendszer (az a meggyőződés, hogy a gyermekgondozásban az anya kompetensebb, természetesebb szereplő); 2) kritikai viselkedés (az anya hajlama az apa szülői viselkedésének bírálóira, korrekciójára); 3) kontrollált bevonás (az anya tudatos vagy implicit döntései arról, mikor és hogyan engedi az apát a gondozási tevékenységekbe). E három tényező együtt alakítja ki a 'kapuőr' funkciót, amely befolyásolja az apa önhatékonyság-érzését, motivációját és tényleges részvételét.²⁶ A fogalom tehát nem pusztán viselkedés, hanem relációs konstrukció, amelyben az anya és az apa kölcsönösen alakítják egymás szülői szerepét.

3.2. Elméleti keretek

A jelenség értelmezéséhez több elméleti perspektíva kapcsolódik. Az egyik szerint az anyák nemi ideológiái (*gender ideologies*) és az 'esszencialista' nézetek (például, hogy a férfiak és a nők lényegileg különbözők a szülői szerepben) hatással vannak az anyai kapuőrzés tendenciáira.²⁷ Az esszencialista nézetek fogalmát a szerző a biológiai esszencializmussal hozza összefüggésbe – tehát azt, hogy a különbségek nem csak társadalmiak, hanem természetesek, 'biológiailag adott'-nak tekinthetők.

Az anyai kapuőrzés ebben a keretben a hagyományos női gondozói szerep fenntartásának egyik eszköze, amely révén az anya megerősíti identitását mint 'kompetens gondozó'. Másik meghatározó keret a családi

25 ALLEN – HAWKINS i. m. 199–212.

26 SCHOPPE-SULLIVAN, Sarah J. – BROWN, Geoffry L. – CANNON, Elizabeth A. – MANGELSDORF, S. C. – SOKOLOWSKI, Margaret Szewczyk: Maternal gatekeeping, coparenting quality, and fathering behavior in families with infants. *Journal of family psychology*, 2008, 22 (3), 389.

27 GAUNT, Ruth: The role of mothers' gender ideologies and essentialist perceptions in maternal gatekeeping. In: ULRICH, Janet H. – COSELL, Bernice T. (eds.): *Handbook on Gender Roles: Conflicts, Attitudes and Behaviors*. New York, Nova Science, 2009, 189–202.

rendszerelmélet, amely az anya-apa-gyermek triádot dinamikus rendszerként értelmezi.²⁸ E megközelítés szerint a kapuőrzés a családi homeosztázis fenntartásának eszköze lehet: az anya a kapcsolati egyensúlyt igyekszik megőrizni, amikor ellenőrzi vagy szabályozza az apa részvételét. Ugyanakkor ez a viselkedés gátolhatja a kooperatív szülői kapcsolat és a közös felelősség kialakulását.

A genderideológiai megközelítés²⁹ a kapuőrzést a nemi szerepekről alkotott hiedelmek és alapvető attitűdök talaján értelmezi. Azok az anyák, akik erősebben azonosulnak a tradicionális nemi szerepekkel, nagyobb valószínűséggel gyakorolnak korlátozó kapuőrzést. Ez összhangban áll Aytaç-DiCarlo és Schoppe-Sullivan meta-analízisével,³⁰ amely szerint a tradicionális nemi szerep-attitűdök és az anyai kapuőrzés között közepes erősségű pozitív korreláció mutatható ki.

Végül a kapcsolati és pszichológiai erőforrás-modellek³¹ arra hívják fel a figyelmet, hogy a kapuőrzés gyakran az anyai önértékelés, stressz és párkapcsolati elégedettség függvénye. Azok az anyák, akik bizonytalanabbak saját szülői kompetenciájukban, hajlamosabbak kontrolláló viselkedést tanúsítani az apákkal szemben.

3.3. A fogalom kritikája és kiterjesztése

A korai modelleket több kutató is bírálta, amiért az anyai kapuőrzést implicit módon negatív jelenségként ábrázolják, és kevés figyelmet szentelnek annak potenciálisan pozitív formáinak, mint a támogatás, az együttműködés elősegítése vagy a gyermeki jóllét védelme.³² Az 'újragondolt' kapuőrzés-modelljükben Puhlman & Pasley³³ hangsúlyozzák, hogy az anyák szabályozó szerepe nem feltétlenül korlátozó, hanem lehet konstruktív is, amennyiben a célja a szülői együttműködés és a gyermek érdekeinek védelme.

28 SCHOPPE-SULLIVAN – ALTENBURGER i. m. 167–198.

29 GAUNT (2009) i.m. 189–202.; GAUNT (2008) i. m. 373–395.; KULIK, Liat – TSOREF, Hani: The entrance to the maternal garden: Environmental and personal variables that explain maternal gatekeeping. *Journal of Gender Studies*, 2010, 19 (3), 263–277.

30 AYTAÇ-DICARLO, F. Kübra – SCHOPPE-SULLIVAN, Sarah J.: Traditional Gender Role Attitudes and Maternal Gatekeeping: A Meta-Analytic Review. *Parenting*, 2025, 25 (3), 326–352.

31 SCHOPPE-SULLIVAN – CANNON – MANGELSDORF – SOKOLOWSKI i. m. 389.

32 PUHLMAN – PASLEY (2013) i. m. 176–193.

33 Uo. 176–193.

A későbbi elméleti fejlesztések az apai kapuőrzés (*paternal gatekeeping*) fogalmát is beemelték a diskurzusba, amely az apák hasonló, szabályozó magatartását vizsgálja.³⁴ Ez a perspektíva hozzájárul a jelenség kölcsönösségének felismeréséhez, s ezzel a családi hatalmi viszonyok kiegyensúlyozottabb értelmezéséhez.

3.4. Kulturális és társadalmi kontextusok

Az anyai kapuőrzés kulturálisan beágyazott jelenségként értelmezhető, arra tekintettel, hogy eltérő társadalmakban más-más formában és intenzitással jelenik meg. Kaya Bican³⁵ török mintán végzett vizsgálatapéldául rámutatott, hogy a szexizmushoz kapcsolódó attitűdök (pl. ambivalens szexizmus) erős előrejelzői az anyai kapuőrzésnek, és a patriarchális társadalmi normák fenntartásában közvetítő szerepet játszanak. Hasonlóképpen, Kulik és Tsoref³⁶ izraeli mintán igazolták, hogy a környezeti stresszorok – mint a gazdasági nehézségek vagy a társadalmi elvárások – is fokozhatják a kapuőrzi viselkedést.

A kulturális kontextus jelentőségét erősíti Hauser³⁷ kvalitatív kutatása is, amely brit anyák narratíváit elemezve kimutatta, hogy a kapuőrzés gyakran érzelmi és identitásvédő mechanizmusként működik, különösen akkor, ha az anya úgy érzi, az apa bevonódása veszélyezteti a 'jó anya' társadalmi ideálját. Ez a szimbolikus dimenzió arra utal, hogy a kapuőrzés nem pusztán viselkedés, hanem nemi szerep-identitás és társadalmi elismerés kérdése is.

4. Az anyai kapuőrzés klasszikus modellje és korai empirikus kutatások

Az anyai kapuőrzés fogalmát elsődlegesen Allen és Hawkins³⁸ vezették be a nemi szerepek és a családi munkamegosztás vizsgálatának új dimenziójaként. A szerzők az 1990-es évek végén az Egyesült Államokban végzett

34 MILLER, Tina: Paternal and maternal gatekeeping? Choreographing care. *Sociologica*, 2018, 12 (3), 25–35.

35 KAYA BICAN, Emine M.: *Development of attitudes toward maternal gatekeeping scale and its associations with ambivalent sexism in Turkey*. *Turkish Journal of Psychology*, 2022, 37 (2), 105–123.

36 KULIK – TSOREF i. m. 263–277.

37 HAUSER, Orlee: Pushing daddy away? A qualitative study of maternal gatekeeping. *Qualitative Sociology Review*, 2012, 8 (1), 34–59.

38 ALLEN – HAWKINS i. m. 199–212.

empirikus kutatásukban 622 anya önbeszámolóját elemezték, és kimutatták, hogy az anyák hiedelmei és viselkedései közvetlenül befolyásolják az apák családi feladatokban való részvételét. A vizsgálat úttörő módon mutatta be, hogy a nők, akik erősebben azonosulnak a hagyományos nemi szerepideológiákkal, hajlamosabbak korlátozó, kritikus és ellenőrző viselkedésre, amikor az apa a gondozásban aktívabban részt kíván venni. Allen és Hawkins³⁹ három kulcsfontosságú tényezőt azonosítottak: 1) anyai hiedelmek a kompetenciáról (az a meggyőződés, hogy az anya természetes gondozóként jobban ellátja a gyermeknevelési feladatokat; 2) az apai bevonódás értékelése (amely meghatározza, mennyire 'engedett' az apák számára a részvétel); 3) a családi munka kontrollja (amelyben az anya irányító szerepet tölt be, akár explicit utasításokkal, akár implicit elvárásokon keresztül).

A modell egyik legfontosabb újítása az volt, hogy az anyai viselkedést aktív szabályozó mechanizmusként értelmezte. Az anyák tehát nemcsak reagálnak az apák bevonódására, hanem alakítják annak feltételeit is. Ez a felismerés a kutatási fókuszot az anyák intrapszichés és attitűdbeli tényezői felé terelte.⁴⁰

A 2000-es évek elején több empirikus tanulmány igyekezett validálni Allen és Hawkins modelljét, illetve feltárni a mögöttes pszichológiai és kapcsolati tényezőket. Schoppe-Sullivan, Brown, Cannon, Mangelsdorf és Sokolowski⁴¹ longitudinális vizsgálata kimutatta, hogy a kapuőrzés negatívan korrelál a közös szülőség, szülői együttműködés (*coparenting*) minőségével, valamint közvetetten csökkentti az apák pozitív nevelési interakcióinak gyakoriságát. Az anyák kritikus vagy korlátozó viselkedése az apák önhatékony-ság-érzését és érzelmi elköteleződését is gyengíti, ami hosszú távon csökkent apai bevonódást eredményezhet.

Gaunt⁴² kvantitatív vizsgálata tovább erősítette ezeket az eredményeket, eszerint a tradicionális nemi szerepideológia, az anyai perfekcionizmus és az apai kompetenciába vetett alacsony bizalom mind előrejelzői voltak a kapuőrző viselkedésnek. Az anyai kapuőrzés tehát nem elszigetelt viselkedésforma, hanem komplex interperszonális dinamika, amelyben az identitás, az önértékelés és a társadalmi elvárások egyaránt szerepet játszanak.

39 Uo. 199.

40 GAUNT (2008) i. m. 373–395.; SCHOPPE-SULLIVAN – CANNON – MANGELSDORF – SOKOLOWSKI i. m. 389.

41 Uo. 389.

42 GAUNT (2008) i. m. 373–395.

A kvalitatív kutatások, mint Hauser⁴³ interjúk tanulmánya, árnyaltabb képet adtak a mögöttes motivációkról. Az anyák beszámolóí szerint a kapuőrzés gyakran az 'anyai felelősség' internalizált normájából fakad, ugyanis sokan úgy érezték, hogy a gyermek jóllétének biztosítása kizárólagos kötelességük, s így az apai részvétel kontrollálása a 'jó anyaság' része. Ez a megállapítás a jelenséget morális és identitásbeli dimenzióban is értelmezhetővé teszi, túlmutatva a pusztá viselkedésleíráson. Hauser⁴⁴ tehát úgy írja le az anyai kapuőr jelenségét, mint az anyák azon korlátozása, hogy az apák részt vegyenek a szülői nevelésben a döntések, az információk és a hozzáférés feletti ellenőrzés révén. Tanulmányában kifejti, hogy a kapuőrzés viselkedése a szülői információk feletti ellenőrzés érvényesítésén és az otthoni környezet távollét alatti ellenőrzésén keresztül is formálódik. Ezek a viselkedések mind az anyák, mind az apák számára tele vannak előnyökkel és veszteségekkel, és így ambivalencia érzését keltik a szülőknél, mivel egyszerre fogadják el és utasítják el a kapuőrzési tevékenységet. A döntések feletti ellenőrzés kapcsán Hauser⁴⁵ arra utal, hogy az anyai kapuőrzés önmagában is egy olyan kontrolleszköz, amelyet a nők néha az érvényesülésre használnak, amely azt jelenti, hogy a megkérdezett anyák korlátozták partnereik gyermekeikkel való részvételét azáltal, hogy úgy vállaltak feladatokat és hoztak döntéseket, mintha partnerük szülői szerepe nem létezne, vagyis a döntéseket az apák bármilyen véleményének kikérése nélkül hozták meg. Bár a legtöbb apa nem küzdött aktívan partnere döntéseinek irányítása ellen, gyakran sajnálatukat fejezték ki amiatt, hogy átengedték az irányítást ezen a területen.

Hauser⁴⁶ tanulmánya kitér arra is, hogy az otthoni munka tényleges megosztásától függetlenül, a nőket továbbra is úgy tekintik, mint akik felelősek gyermekeik gondozásáért és a velük kapcsolatos döntések meghozataláért. Mindez pedig jelentős nyomást gyakorol a nőkre, akik gyakran úgy érzik, hogy otthonuk és gyermekeik állapota alapján ítélik meg őket, ezen ítélet alól pedig férfi partnereik látszólag mentesülnek. Ezt a jelenséget jól illusztrálja a Hauser tanulmányában idézett alábbi interjúrészlet: „Például imádom feleség és gondozó lenni, és az emberek bejönnek a házamba, és rendetlen, és úgy érzem, ez rám vet fényt, Steve-re nem.” Mivel a nőket oly gyakran társítják a gyermekgondozással és a házimun-

43 Hauser i. m. 34–59.

44 Uo. 34–59.

45 Uo. 34–59.

46 Uo. 34–59.

kával, az ezeken a területeken való jó benyomás keltésének elmulasztása nemcsak az anyákra, mint egyénekre hat, hanem nagy hatással van az önértékelésükre is női mivoltukban. Ez a kapcsolat a női identitás és a gyermekgondozás között betekintést nyújthat abba, hogy miért érzi sok nő úgy, hogy a gyermekgondozás felelősségének súlya kizárólag az övék.

A szülői döntések feletti ellenőrzéshez kapcsolódóan Hauser⁴⁷ kutatásában sok válaszdó anya arról számolt be, hogy lépéseket tett annak érdekében, hogy ellenőrizze a partnerei által a gyermekük napirendjével, egészségével és gondozásával kapcsolatban kapott információkat. Ez az ellenőrzés gyakran már a terhesség alatt elkezdődött akkor, amikor a nők elkezdtek információkat gyűjteni a változó testükről. Általánosságban elmondható, hogy a nők arról számoltak be, hogy jobban odafigyelnek gyermekeik igényeire, mint partnereik, és hogy jobban ismerik gyermekeik orvosi információit, tekintve, hogy ők vitték el gyermekeiket orvoshoz. Ez gyakran annak az eredménye volt, hogy egyszerűen ők voltak az elsődleges szülők. Hauser⁴⁸ eredményei arra is rávilágítanak, hogy megdöbbentő az a tény, hogy a nők mennyire vonakodnak megtenni azt a plusz lépést, hogy megosszák az információkat partnereikkel. Ezzel ugyanis azt sugallják, hogy egyedül ők képesek gyógyszereket beadni és gyermekeik egészségügyi ellátásáról gondoskodni. Mindez pedig jelentős hatalmat és valódi nélkülözhetetlenség érzését adja az anyáknak. Ugyanakkor a nők gyakran számoltak be arról is Hauser⁴⁹ tanulmányában, hogy ambivalens érzéseket keltettek az információőrzői szerepükkel kapcsolatban. Egyrészt büszkék voltak arra, hogy kizárólagos tudással rendelkeznek, ugyanakkor túlterheltnek érezték magukat az ezzel járó felelősség miatt. Hauser⁵⁰ kutatásából tudjuk, hogy az apai szerepvállalás legnyilvánvalóbb korlátozása a párok azon döntéseiből fakad, hogy a férfiak több munkát végeznek az otthonon kívül. Az ilyen családi döntések mögött meghúzódó mozgatórugó lehet a fizetett munkaerőpiacon tapasztalható gazdasági egyenlőtlenség. Az anyai kapuőrzésben részt vevő anyák és apák egyaránt egyszerre fogadták el és utasították el ezt a gyakorlatot, sőt, hajlamosak voltak ambivalens érzést érezni vele szemben, ami arra utalt, hogy az mind nyereséget, mind veszteséget eredményez. Az anyai kapuőrzéssel kapcsolatos kutatások nem tisztázzák e tevékenység ok-okozati irányát. Vajon a kapuőrzés az

47 Uo. 34–59.

48 Uo. 34–59.

49 Uo. 34–59.

50 Uo. 34–59.

alacsonyabb apai bevonódás forrása, vagy valójában az apák alacsony bevonódásának a terméke? Hauser⁵¹ kutatása azt sugallja, hogy az oksági összefüggés kétirányú, és hogy a kapuőrzés egyszerre az apai bevonódás alacsony szintjének forrása és eredménye is. Ahhoz, hogy jobban megérthető legyen ez az állítás, először annak vizsgálata szükséges, hogy mit nyerhetnek és veszíthetnek a nők és a férfiak az anyai kapuőrzésből.

Az anyai kapuőrzés pozitív hatásai közé tartozik a nők számára a jelenség által teremtett nélkülözhetetlenség érzése. A nők gyakran arról számoltak be Hauser⁵² kutatásában, hogy férfi partnereik egyszerűen nem olyan jók a szülői szerepben, mint ők, és a férfiak gyakran megismételték ezt a nézetet. A válaszadók gyakran a gyermekeik fiatal korához kötötték ezt, mondván, hogy a gyermeknek egyszerűen jobban szüksége van az anyjára ebben az időszakban, de nem tudtak bizonyítékokat szolgáltatni ennek az állításnak az alátámasztására. Egyes nők számára a szülői létből származó hatalom kompenzálta a szülés után elvesztett hatalmat. Ez leginkább azoknál a válaszadóknál volt nyilvánvaló, akik csökkentették a munkaidejüket, vagy felmondtak a fizetett munkaerőpiacon. Sok férfi ugyanakkor arról számolt be, hogy ugyanolyan köteléket kívánna gyermekével kialakítani, mint a partnere, ám gyakran zavarban voltak azzal kapcsolatban, hogyan érhetik el ezt anélkül, hogy felbosszantanák partnerüket. Sőt, sok apa azt is kifejezte, hogy aktívan kereste a módját annak, hogy a változó családban kialakuljon a hovatartozás érzése. Az apák gyakran elveszítettnek érezték magukat abban, hogy pontosan mi legyen a szerepük a gyermekeikkel (ezt az aggodalmat az anyák soha nem fejezték ki). Ez néha ahhoz vezetett, hogy kirekesztettnek érezték magukat, és néhány esetben még a családi élettel kapcsolatos nyugtalanság vagy neheztelés érzését is eredményezte.

Bár egyértelműnek tűnik, hogy az anyai kapuőrök önmaguknak és partnereiknek is ártanak, amikor korlátozzák az apák tevékenységeit, viselkedésük gyökerei összetettek. Több apa, aki arról számolt be, hogy partnerük kapuőri tevékenységet folytat, kétértelműnek érezte magát ezzel a gyakorlattal kapcsolatban. Az apák ezen hozzáállása azonban nem meglepő, tekintve, hogy a férfiakat arra szocializálták, hogy úgy érezzék, a nők ismerik a legjobban a szülői létet.⁵³

E korai empirikus hullám közös eredménye, hogy az anyai kapuőrzés mind a családi munkamegosztás, mind az apai bevonódás szempontjából

51 Uo. 34–59.

52 Uo. 34–59.

53 Uo. 34–59.

kulcsfontosságú közvetítő változó, amely a nemi szerepideológiák pszichológiai és relációs hatásait tükrözi.

5. Az anyai kapuőrzés feltételei: személyes, kapcsolati, társadalmi és környezeti tényezők

5.1. Személyes pszichológiai tényezők

Számos kutatás bizonyította, hogy az anyai kapuőrzés mögött olyan pszichológiai jellemzők állnak, mint az önértékelés, a szülői identitás és az érzelmi biztonságérzet. Cannon és munkatársai⁵⁴ longitudinális kutatásukban kimutatták, hogy az anyák alacsony önbecsülése és magas stressz-szintje növeli a kapuőrző viselkedés valószínűségét. Az anyai bizonytalanság gyakran kontrolláló magatartásban manifesztálódik, amely az apai részvétel korlátozását szolgálja, mintegy kompenzációként az anya belső bizonytalanságaira.

Gaunt⁵⁵ eredményei szerint a szülői perfekcionizmus – az a meggyőződés, hogy a gyermeknevelést 'helyesen' és hibátlanul kell végezni – szintén erős előrejelzője a kapuőrzésnek. Az anyák, akik magas elvárásokat támasztanak saját gondozói teljesítményükkel szemben, gyakran kevésbé bíznak abban, hogy más, különösen az apa, hasonló színvonalon képes gondoskodni a gyermekről.

5.2. Kapcsolati és családi tényezők

A kapcsolati dinamika szintén döntő szerepet játszik. Schoppe-Sullivan és munkatársai⁵⁶ szerint a közös szülőség (*coparenting*) minősége – vagyis a szülők közötti együttműködés, kommunikáció és támogatás – közvetlenül összefügg a kapuőrzéssel. Az anyák, akik elégedetlenek párkapcsolatukkal, gyakrabban alkalmaznak korlátozó viselkedést, míg az érzelmileg stabil, támogató kapcsolatok csökkentik a kapuőrzés előfordulását.

A családi rendszerelméleti nézőpontból⁵⁷ a kapuőrzés olyan szabályozó mechanizmus, amely a kapcsolati egyensúly fenntartására törekszik. Például, ha az apa nagyobb szerepet vállal, az anya ezt a saját identitásának

54 SCHOPPE-SULLIVAN – CANNON – MANGELSDORF – SOKOLOWSKI i. m. 389.

55 GAUNT (2008) i. m. 373–395.

56 SCHOPPE-SULLIVAN – CANNON – MANGELSDORF – SOKOLOWSKI i. m. 389.

57 SCHOPPE-SULLIVAN – ALTENBURGER i. m. 167– 198.

fenyegetéseként élheti meg, és tudattalanul visszafoghatja az apai bevonódást, hogy helyreállítsa a megszokott szerepstruktúrát.

Puhlman és Pasley⁵⁸ *A kapuőrzés újragondolása* című tanulmányukban kiemelik, hogy a kapuőrzés mögött motivációs ambivalencia is állhat: az anyák egyszerre vágnak az apák bevonódására, de félnek annak következményeitől – például az autonómia vagy a kompetenciaérzet elvesztésétől. Ez a paradoxon különösen éles a posztindusztriális társadalmakban, ahol az anyaság hagyományos morális normái és a nemi egyenlőség értékei gyakran ütköznek.

5.3. Társadalmi és kulturális tényezők

A társadalmi kontextus szintén kulcsfontosságú. Gaunt⁵⁹ és Kulik és Tsoref⁶⁰ kutatásai szerint az anyai kapuőrzés a nemi szerepideológiák internalizálásának egyik eszköze: azok a nők, akik esszencialista módon gondolkodnak a nemek közti különbségekről („az anyák természetüknél fogva jobban gondoskodnak”), nagyobb valószínűséggel gyakorolnak kapuőrzést.

A meta-analitikus eredmények⁶¹ megerősítik, hogy a tradicionális nemi attitűdök konzisztensen pozitív kapcsolatban állnak a kapuőrzéssel, függetlenül a minta kulturális hátterétől. Ez a kapcsolat azonban nem determinisztikus: a társadalmi nemi normák hatása mediálódhat például az anya munkaerő-piaci részvételén vagy a párkapcsolati egyenlőségen keresztül.

5.4. A környezeti tényezők szerepe

Kulik és Tsoref⁶² eredményei azt mutatták, hogy a környezeti stresszorok – például az anyagi nehézségek, a társadalmi támogatás hiánya vagy a munka-család konfliktus – felerősíthetik az anyai kapuőrzést. Az ilyen helyzetekben az anya számára a kontroll megtartása pszichológiai biztonságot jelenthet, miközben paradox módon csökkenti az apák bevonódását, ami tovább növeli a családi terhelést.

58 PUHLMAN – PASLEY (2013) i. m. 176–193.

59 GAUNT (2009) i. m. 189–202.

60 KULIK – TSOREF i. m. 263–277.

61 AYTAÇ-DICARLO – SCHOPPE-SULLIVAN i. m. 326–352.

62 KULIK – TSOREF i. m. 263–277.

6. Az anyai kapuőrzés következményei

6.1. Az apai bevonódás alakulása

Az anyai kapuőrzés egyik leggyakrabban vizsgált következménye az apai bevonódás mértéke és minősége. Már Allen és Hawkins⁶³ eredeti tanulmánya kimutatta, hogy az anyai kontroll és kritikusság szignifikánsan csökkenti az apák családi részvételét, különösen a gyermekgondozási és háztartási tevékenységek területén. A későbbi empirikus kutatások ezt megerősítették: a kapuőrzés negatívan korrelál az apák gondozási interakcióinak gyakoriságával és a velük való kapcsolat minőségével.⁶⁴

A longitudinális vizsgálatok szerint a korai anyai kapuőrzés tartós hatásokat gyakorol az apák szülői szerepére. Schoppe-Sullivan és munkatársai⁶⁵ kimutatták, hogy a korlátozó anyai viselkedés nemcsak az aktuális bevonódást, hanem az apai önhatékonyság hosszú távú alakulását is befolyásolja. Azok az apák, akik partnerüktől kevés pozitív visszajelzést kapnak a szülői szerepükre, hajlamosak visszahúzódni, és csökkent mértékben vesznek részt a gyermek életében. E kutatás célja az anyai 'kapunyitás' meghatározó tényezőinek azonosítása volt a szülővé válás egyedülálló időszakában, amikor a párok új szülői szerepeik kialakításán dolgoznak. Ezen átmenet 'kritikus időszakként' írható le az apa-gyermek kapcsolatok kialakulása szempontjából.⁶⁶ Tekintettel arra, hogy az apa csecsemőkorban történő korai szintű bevonása általában fennmarad,⁶⁷ az anyai 'kapuőrzés' a szülés utáni korai hónapokban különösen hosszú távú hatással lehet az apa bevonására. A strukturális egyenletmodell-elemzések kimutatták, hogy az anyák nagyobb valószínűséggel zárták be a kaput az apák előtt, ha az anyáknak nagyobb perfekcionista elvárásaik voltak az apák szülői szerepével szemben, rosszabb pszichológiai működésük volt, romantikus

63 ALLEN – HAWKINS i. m. 199–212.

64 SCHOPPE-SULLIVAN – CANNON – MANGELSDORF – SOKOLOWSKI i. m. 389.

65 SCHOPPE-SULLIVAN, Sarah J. – ALTENBURGER, Lauren E. – LEE, Meghan A. – BOWER, Daniel J. – KAMP DUSH, Claire M.: Who are the gatekeepers? Predictors of maternal gatekeeping. *Parenting*, 2015, 15 (3), 166–186.

66 DOHERTY, William J. – ERICKSON, Martha Farrell – LAROSSA, Ralph: An intervention to increase father involvement and skills with infants during the transition to parenthood. *Journal of family psychology*, 2006, 20 (3), 438.

67 CABRERA, Natasha J. – SHANNON, Jacqueline D. – TAMIS-LEMONDA, Catherine: Fathers' influence on their children's cognitive and emotional development: From toddlers to pre-K. *Applied Development Science*, 2007, 11 (4), 208–213.

kapcsolatukat kevésbé stabilnak érezték, és magasabb szintű szülői énhatékonysággal rendelkeztek. Ezzel szemben az alacsonyabb szülői énhatékonysággal rendelkező apák nagyobb anyai kapuzárási viselkedést tapasztaltak. A kutatás arra is rávilágít, hogy az anyai kapuőrzés különösen befolyásoló lehet a partnerek munka és család egyensúlyozására való képességére nézve. Amikor az anyáknak irreálisan magas elvárásai vannak partnerük szülői feladataival szemben, azaz magas szintű partnerorientált szülői perfekcionizmust mutatnak⁶⁸, az apák esetleg nem tudnak 'megfelelni' az elvárásoknak, megerősítve az anyai 'kapuzárási' attitűdöket, és fokozva az anyai 'kapuzárási' viselkedést.⁶⁹ A szerzőtársak kutatásának eredményei azt sugallják, hogy az anyai kapuőrzés szorosabban összefügg az anyai elvárásokkal és pszichológiai működéssel, mint az anyai hagyományos nemi attitűdökkel. Az apák jellemzői kevésbé voltak előrejelzői az anyai kapuőrzésnek, mint az anyáké, bár az alacsonyabb szülői önhatékonysággal rendelkező apák nagyobb anyai kapuzárási viselkedést váltottak ki, az eredmények azt is mutatták továbbá, hogy a vallásosabb anyák valójában nagyobb valószínűséggel vettek részt kapunyitásban. Kimutatható volt az is, hogy az anyai kapuőrzésre leginkább előrejelző anyai jellemzők az anyák elvárásai voltak, különösen az anyák partnerorientált szülői perfekcionizmusa és az anyák kapcsolati instabilitásról alkotott felfogása. Más szóval, azok az anyák, akik túlzottan magas elvárásokat támasztottak partnerük nevelési módszerével szemben, nagyobb valószínűséggel vizsgálták azt, és hiányosságokat találtak benne. Schoppe-Sullivan és munkatársai⁷⁰ arról számoltak be, hogy a várakozásoknak megfelelően az anyák gyakrabban zárták be a kaput az apa nevelésben való részvétele előtt, amikor az anyák kevésbé stabilnak érezték a romantikus kapcsolatukat vele. Ez a megállapítás összhangban van a párkapcsolat és a közös nevelés közötti szoros kapcsolatokkal.⁷¹ Bár az anyai kapuőrzés különösen gyakori lehet a kapcsolat felbomlása vagy válása után,⁷² az anyák kapcsolati instabilitásról

68 SNELL Jr, William E. – OVERBEY, Gail A. – BREWER, A. Lauren: Parenting perfectionism and the parenting role. *Personality and Individual Differences*, 2005, 39 (3), 613–624.

69 SCHOPPE-SULLIVAN – ALTENBURGER – BOWER – KAMP DUSH i. m. 166–186.

70 Uo. 166–186.

71 FEINBERG, Mark E. The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. *Parenting: science and practice*, 2003, 3 (2), 95–131.

72 TRINDER, Liz: Maternal gate closing and gate opening in postdivorce families. *Journal of family issues*, 2008, 29 (10), 1298–1324.

alkotott felfogása és az anyai kapuzárás közötti potenciális összefüggésre vonatkozó megállapítás azt jelentheti, hogy a kapuőrzés jóval a kapcsolat felbomlása előtt elkezdődhet, amikor az anyák először kezdenek kételkedni a romantikus kapcsolat tartósságában. Összességében az anyai elvárások fontos szerepe abban áll, hogy az anyák felmérhetik az apák motivációját és szülői alkalmasságát, és ennek megfelelően kapuőrként működhettek, hogy megvédjék az utódokba fektetett jelentős befektetéseiket.⁷³ E kutatás eredményei arra is rávilágítanak, hogy az anyák nagyobb valószínűséggel zárták be a kaput az apák előtt, ha az anyák pszichológiai működése rosszabb volt (nagyobb neuroticizmus és több szorongás és depresszió a csecsemő születése előtt). Ezek az eredmények összhangban vannak azzal az elmélettel, amely a rossz pszichológiai működést a szülői nehézségekkel és a párkapcsolati problémákkal köti össze.⁷⁴ A magasabb szülői önhatékonysággal bíró anyák azért riaszthatják el az apákat a szülői szereptől, mert az anyák általában előnyben vannak a szülői önhatékonyság terén az apákkal szemben.⁷⁵ Ennélfogva az anyák a 'szakértő' szülő, az apák pedig a 'tanuló' szülő pozíciójában lehetnek – már a gyermek születése előtt is⁷⁶ –, megteremtve az anyai kapuzárási viselkedés alapjait. A kutatás meglepő eredménye, hogy az anyák hagyományos nemi attitűdjei nem álltak összefüggésben a jelzett kapuzárási viselkedéssel vagy akár az anyai kapuzárási attitűdökkel, bár a korábbi elméletek⁷⁷ és kutatások (pl. Kulik és Tsoref⁷⁸) azt feltételezték, hogy a hagyományos nemi attitűdök az anyai kapuzárás elsődleges meghatározói. A hagyományos nemi attitűdök és az anyai 'kapuőrzés' közötti egyidejű összefüggések azért létezhetnek, mert a hagyományos nemi attitűdök nem annyira a 'kapuőrzés' meghatározói, mint inkább a következményei. Amikor az anyák bezárják a kaput az apák

73 GEARY i. m. 55.

74 WHISMAN, Mark A. – BAUCOM, Donald H.: Intimate relationships and psychopathology. *Clinical child and family psychology review*, 2012, 15 (1), 4–13.

75 HUDSON, Diane Brage – ELEK, Susan M. – FLECK, Margaret Ofé: First-time Mothers' and Fathers' transition to parenthood: infant care self-efficacy, parenting satisfaction, and infant sex." *Issues in comprehensive pediatric nursing*, 2001, 24 (1), 31–43.

76 SCHOPPE-SULLIVAN, Sarah J. – ALTENBURGER, L. E. – SETTLE, T. A. – KAMP DUSH, C. M. – SULLIVAN, J. M. – BOWER, D. J.: Expectant Fathers'intuitive Parenting: Associations with Parent Characteristics and Postpartum Positive Engagement. *Infant Mental Health Journal*, 2014, 35 (5), 409–421.

77 ALLEN – HAWKINS i. m. 199–212.

78 KULIK – TSOREF i. m. 263–277.

előtt, és az apák kevésbé vesznek részt a gyermeknevelésben, az anyák saját attitűdjeiket a viselkedésükhöz és a családjukon belüli munkamegosztáshoz igazíthatják, összhangban az attitűdváltozással kapcsolatos pszichológiai nézőpontokkal,⁷⁹ vagyis az anyák megváltoztathatják attitűdjeiket, hogy tükrözzék a valóságukat a konzisztencia elérése érdekében.

Cannon és munkatársai⁸⁰ szerint a korlátozó kapuőrzés gyengíti az apai önbizalmat, ez pedig megerősíti az anya percepcióját az apa inkompetenciájáról, ami újabb kapuőrzést vált ki. Ennek eredményeként a családi feladatok újra a hagyományos nemi szerepstruktúra mentén oszlanak meg.

6.2. A közös szülőség (*coparenting*) minősége és a párkapcsolati elégedettség

A kapuőrzés nemcsak az apai bevonódásra, hanem a közös szülőség, szülői együttműködés (*coparenting*) minőségére és a párkapcsolati elégedettségre is hatással van. Schoppe-Sullivan és munkatársai⁸¹ szerint az anyák korlátozó magatartása csökkenti a szülők közötti koordinációt, kommunikációt és kölcsönös támogatást. Az apák ezt gyakran a bizalom hiányaként értelmezik, ami érzelmi távolságot és párkapcsolati feszültséget okozhat.

Kulik és Tsoref⁸² kutatásai is megerősítik, hogy a kapuőrzés és a párkapcsolati elégedettség között negatív kapcsolat áll fenn. A kapuőrző anyák gyakran a kapcsolati stressz és frusztráció megnyilvánulásaként alkalmazzák a kontrolláló viselkedést. A folyamat körkörös: a romló párkapcsolati minőség fokozza a kapuőrzést, ami viszont tovább csökkenti az együttműködést.

Puhlman és Pasley⁸³ rámutattak arra, hogy a kapuőrzés affektív funkciót is betölthet: az anya a kapcsolat instabilitásából fakadó bizonytalanságot kontrollon keresztül próbálja ellensúlyozni. Ilyenkor a kapuőrzés – bár destruktív hatású – pszichológiailag a biztonságérzet visszaszerzésének eszköze.

79 GAWRONSKI, Bertram – BODENHAUSEN, Galen V.: Associative and propositional processes in evaluation: an integrative review of implicit and explicit attitude change. *Psychological bulletin*, 2006, 132 (5), 692.

80 SCHOPPE-SULLIVAN – CANNON – MANGELSDORF – SOKOLOWSKI i. m. 389.

81 Uo. 389.

82 KULIK – TSOREF i. m. 263–277.

83 PUHLMAN – PASLEY (2013) i. m. 176–193.

6.3. A gyermekekre gyakorolt hatások

Noha az anyai kapuőrzés közvetlen hatásait a gyermekek fejlődésére ritkábban vizsgálták, több kutatás utal arra, hogy a jelenség közvetett módon befolyásolja a gyermeki jóllétet a közös szülőség minőségén keresztül.⁸⁴ Azokban a családokban, ahol az anya kapuőrző viselkedése tartós, a szülői kooperáció alacsonyabb szintű, és a gyerekek gyakrabban mutatnak érzelmi bizonytalanságot, illetve viselkedési problémákat.

A családi rendszerelmélet alapján⁸⁵ a gyermekek a szülői viszony mintázatait internalizálják, eszerint, ha az anya korlátozó és az apa passzív szerepet tölt be, az a nemi szerepekről alkotott korai reprezentációkban is tükröződik. Ezáltal a kapuőrzés hozzájárulhat a tradicionális nemi szerepek transzgenerációs reprodukciójához.

6.4. Az apai (paternal) kapuőrzés és a kölcsönösség kérdése

Miller⁸⁶ munkája hívta fel a figyelmet arra, hogy a kapuőrzés nem kizárólag anyai jelenség, az apák is gyakorolhatnak hasonló kontrollt, például az anyák munkavállalásával vagy döntéshozatalával kapcsolatban. Az úgynevezett *paternal gatekeeping* perspektíva szerint a kapuőrzés valójában relációs mechanizmus, amelyet a hatalom, a bizalom és a nemi szerep-azonosulás kölcsönös mintázatai mozgatnak. E felismerés hozzájárul a jelenség kiegyensúlyozottabb értelmezéséhez, és elmozdítja a diskurzust a 'hibáztató' megközelítésektől a kölcsönös befolyás és a családi rendszerinterakciók felé.

7. A mérés és operacionalizálás kihívásai

7.1. Az első mérőeszközök és koncepcionális problémák

Az anyai kapuőrzés empirikus kutatásának korai szakaszában a mérési eszközök többnyire *ad hoc* kérdőíveken alapultak, amelyek nem rendelkeztek egységes elméleti kerettel. Allen és Hawkins⁸⁷ skálái például önbeszámoló kérdéseket tartalmaztak az anyai attitűdökről és viselkedésekről, de nem tettek különbséget a hiedelmi és a viselkedéses komponensek között. Ez

84 SCHOPPE-SULLIVAN – ALTENBURGER i. m. 167–198.

85 SCHOPPE-SULLIVAN – CANNON – MANGELSDORF – SOKOLOWSKI i. m. 389.

86 MILLER i. m. 25–35.

87 ALLEN – HAWKINS i. m. 199–212.

a hiányosság nehezítette a különböző kutatások közötti összehasonlíthatóságot, és gyakran vezetett ellentmondásos eredményekhez.

Puhlman és Pasley⁸⁸ e problémák orvoslására fejlesztették ki a *Maternal Gatekeeping Scale*-t (MGS), amely az első pszichometriailag validált mérőeszköz a jelenség vizsgálatára. A skála három dimenziót mér:

1. Motivációs meggyőződések (az anyai kompetenciaérzet és normatív elvárások),
2. Kritikus viselkedés (az apai szülői viselkedés értékelése, bírálata),
3. Bevonódás-szabályozás (az apai részvétel irányítása, engedélyezése vagy korlátozása).

A skála jó belső megbízhatóságot és faktorstruktúrát mutatott, és azóta más kulturális kontextusban is sikeresen alkalmazták.⁸⁹

7.2. A mérés interkulturális kihívásai

A mérőeszközök adaptálása során gyakran felmerül a kulturális torzítás problémája. A kapuőrzés nyugati társadalmakban kidolgozott konstrukciója eltérően értelmezhető olyan kultúrákban, ahol a nemi szerepek, a családi hierarchia és a gondozási normák más szerkezetűek.⁹⁰ Izraeli mintákon végzett kutatások például rámutattak, hogy az anyai kapuőrzés normatív elvárásként is működhet, nem feltétlenül deviáns viselkedésként, mint ahogy azt a nyugati modellek sugallják.

7.3. Új mérési irányok: implicit és kvalitatív megközelítések

Az utóbbi években megjelentek az implicit attitűdmérések és kvalitatív módszerek is, amelyek a kapuőrzés mélyebb pszichológiai és kulturális rétegeit vizsgálják. Hauser⁹¹ kvalitatív kutatása például interjú narratívák alapján azonosította a „feltő kontroll” és az „identitás-védelem” mintázatait, amelyek nem mindig jelennek meg a kérdőíves eszközökben.

Az implicit mérési megközelítések, mint a sztereotípiá-asszociációs tesztek, lehetővé teszik annak feltárását, hogy az anyák (és apák) tudattalanul

88 PUHLMAN, Daniel J. – PASLEY, Kay: The maternal gatekeeping scale: Constructing a measure. *Family Relations*, 2017, 66 (5), 824–838.

89 KAYA BICAN i. m. 105–123.

90 KULIK – TSOREF i. m. 263–277.

91 HAUSER i. m. 34–59.

milyen mértékben kapcsolják össze a 'gondoskodás' és 'kompetencia' fogalmait a női nemmel.⁹² Ezek az új irányok segíthetik a kapuőrzés tudattalan motivációs bázisának feltárását, és hozzájárulhatnak egy komplexebb, integratív modell kialakításához.

Továbbá elmondható, hogy a kutatók gyakran figyelmen kívül hagyják az apai perspektívát, vagyis az apák észlelését a kapuőrzésről. Puhlman és Pasley⁹³ is hangsúlyozzák, hogy a kizárólag anyai önbeszámolókon alapuló mérés torz képet adhat, mivel az apák sokszor másképp értelmezik partnerük viselkedését. A jövőbeli kutatások egyik fő kihívása tehát az interperszonális, kétoldalú mérési modellek kidolgozása.⁹⁴

8. Kritikai perspektívák és új irányok

8.1. A fogalom normatív és ideológiai alapjai

Az anyai kapuőrzés koncepciója az 1990-es évek végén, a családszociológia és a nemi szerep-elméletek kereszteződésében született meg⁹⁵. Bár a fogalom erős empirikus alapokra épült, több szerző⁹⁶ felhívta a figyelmet arra, hogy a jelenség leírása gyakran rejtett normatív előfeltevéseket hordoz. A 'kapuőrzés' metaforája implicit módon az anyát tekinti a 'probléma' forrásának, aki akadályozza az apa bevonódását – miközben kevés figyelmet kapnak a társadalmi, gazdasági és kulturális feltételek, amelyek ezt a viselkedést formálják.

Puhlman és Pasley *Rethinking maternal gatekeeping* című tanulmányukban⁹⁷ hangsúlyozzák, hogy az anyai kapuőrzés nem pusztán egyéni diszpozíció, hanem strukturális következmény, vagyis a nemi szerepekre épülő munkamegosztás, a gondozás társadalmi elismerésének hiánya és a munka-magánélet egyenlőtlensége mind hozzájárulnak a kapuőrző dinamikák kialakulásához. Ennek fényében az anyai viselkedést nem szabad a 'családi diszfunkció' jeleként értelmezni, hanem inkább adaptív válaszként a nemi egyenlőtlenségek kontextusában.

92 AYTAÇ-DICARLO – SCHOPPE-SULLIVAN i. m. 326–352.

93 PUHLMAN – PASLEY (2017) i. m. 824–838.

94 SCHOPPE-SULLIVAN – ALTENBURGER i. m. 167–198.

95 ALLEN – HAWKINS i. m. 199–212.

96 PUHLMAN – PASLEY (2013) i. m. 176–193.; MILLER i. m. 25–35.

97 PUHLMAN – PASLEY (2013) i. m. 176–193.

8.2. Az apai kapuőrzés és a relációs megközelítés

Miller *Paternal and maternal gatekeeping? Choreographing care* című tanulmányában⁹⁸ új dimenzióval bővíti a diskurzust: a gondoskodás nem egyszerűen az egyik fél által 'engedélyezett' vagy 'korlátozott' tevékenység, hanem társadalmi koreográfia, amelyet a felek folyamatosan tárgyalnak és újratermelnek. E perspektívában az apák is betölthetnek kapuőrző szerepet – például az anyák munkavállalásával vagy nevelési döntéseivel kapcsolatban.

Ez a megközelítés felveti, hogy a 'kapuőrzés' nem nemhez kötött, hanem kapcsolati és hatalmi viszony, amely mindkét fél részéről megnyilvánulhat. A *paternal gatekeeping* vizsgálata⁹⁹ hozzájárul a jelenség kiegyensúlyozottabb megértéséhez, és lehetőséget ad a kölcsönös hatások modellezésére.

9. Összegzés és jövőbeli kutatási irányok

Az anyai kapuőrzés koncepciója az elmúlt huszonöt évben jelentős fejlődésen ment keresztül, az egyéni attitűdök és viselkedések leírásától eljutott a komplex, interakcionális és kulturális modellekig. Összességében az anyai kapuőrzés kutatása nemcsak a családi munkamegosztás és nemi szerepek jobb megértéséhez járul hozzá, hanem a nemek közötti egyenlőség és a pozitív apaszerep társadalmi előmozdításához is. A fogalom kritikai újragondolása – amely nem hibáztat, hanem rendszerszintű okokat keres – kulcsfontosságú a jövő családkutatásai számára.

98 MILLER i. m. 25–35.

99 SCHOPPE-SULLIVAN – ALTENBURGER i. m. 167–198.